

УДК 339.9

ВПЛИВ ОФШОРНИХ ЗОН НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ**Шереметинська О.В., к.е.н.
Савчук І.В.***Національний університет харчових технологій*

Визначення найбільш істотних тенденції розвитку ринку офшорних послуг, їхні основні проблеми мають вагоме значення для вітчизняної економіки. Через те, що розвиток сучасного українського бізнесу органічно пов'язаний з глобалізацією економіки, тобто вільний рух капіталів, лібералізація іноземних інвестицій, створюють широкі можливості для аналізу офшорного підприємництва. Проте, на сьогоднішній день відплив капіталу до офшорних зон створює негативні наслідки для економіки України оскільки це впливає на рівень податкових надходжень до державного бюджету, знижує ефективність вітчизняної економіки. В зв'язку з цим виникає необхідність дослідження обсягу та структури відпливу капіталу до офшорів з метою контролю цього процесу та уникнення зниження ефективності стратегічно важливих ринків. В статті було визначено до яких офшорних зон йде відплив капіталів з України, та які країни є найбільшими інвесторами. Була проведена порівняльна характеристика між офшорними зонами – Бейліз, Британські Віргінські острови та Кіпр. Також були рекомендовані заходи для зменшення відпливу капіталів з України.

Ключові слова: офшори, офшорні зони, відплив капіталу, інвестиції, «тихі гавані».

UDC 339.9

THE OFFSHORE ZONES INFLUENCE ON THE UKRAINIAN ECONOMY**Sheremetynska O., Ph.D in Econ. Sc.
Savchuk I.***National University of Food Technologies*

Determination of the most significant developing trends of offshore service market, their principal issues are of great importance for national economy. Owing to the development of modern Ukrainian business that is organically connected with economic globalization, free financial transfers and foreign investment liberalization create the wide opportunities for offshore business analysis. However, nowadays the outflow of capital to the offshore zones causes the negative consequences for Ukrainian economy as it affects the level of taxes revenues to the state budget and reduces the national economic efficiency. As a result of this it is necessary to study the value and structure of capital outflow to the offshores for monitoring this process and for avoiding the efficiency reduction of strategically important markets. In this article there was determined the offshore zones which Ukrainian capital outflows towards and the countries as the greatest investors for Ukraine. The comparative description between offshore zones such as Bailey, British Virgin Islands and Cyprus was carried out. There were also recommended the arrangements for reducing the outflow of capitals from Ukraine.

Keywords: offshore, offshore zones, the outflow of capital investments, «quiet haven».

Актуальність теми. Значне оподаткування, що застосовується у вітчизняній економічній системі змушує більшість підприємств шукати більш прийнятні способи збереження доходу найчастіше за рахунок виведення своїх капіталів в офшорні зони. Виведення капіталу з економіки України має значний негативний вплив на її розвиток, тому за рахунок зменшення обсягів капіталу що обертається в державі, а також недоотримання бюджету, а відповідно і його значного дефіциту. Саме тому, однією з найважливіших проблем економіки України є відтік капіталу до офшорних країн, що викликає необхідність їх законодавчого регулювання з сторони держави.

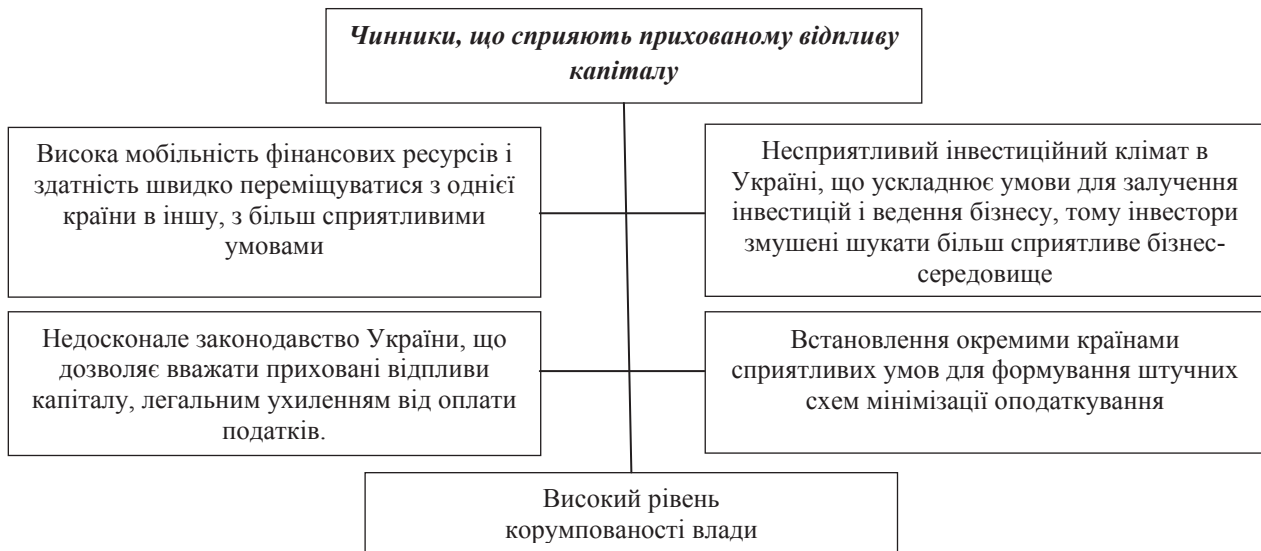
Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У своїх працях багато вчених висловлювали думки на рахунок існування та діяльності офшорних зон та впливів в них капіталів, найбільш вагомими були праці Баймуратова М.О., Бозуленко О.К., Зоріна О.І., Косе Д.Д., Омельчук Е.С., Сліпець В.Н., Галкін І.Г., Вишневський В.П. та інших. Але ще досі не визначено обсяги та структура впливу капіталу, негативні наслідки до яких призводить відтік капіталу з України до офшорів.

Мета роботи: аналіз діяльності офшорних зон та оцінка впливу офшорного бізнесу на економіку України.

Викладення основного матеріалу дослідження. При складних ситуаціях на вітчизняних та закордонних ринках та нестабільності економіки країни, підприємці прагнуть знайти варіанти для зменшення фінансових витрат, в першу чергу обмеження податкового тиску. Проблема розмежування законних методів податкової оптимізації та схем ухилення від сплати податків цікавить керівників практично будь-якого підприємства. Чинники, що сприяють прихованому впливу капіталу подано на рис.1.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні на противагу сильному податковому тягарю підприємці шукають різні способи мінімізації податків, як легальні, так і незаконні. Одним із універсальних і дієвих інструментів для оптимізації оподаткування прибутків підприємцем є метод використання легальних механізмів офшорних зон з метою законного уникнення оподаткування тих чи інших доходів суб'єкта господарювання. Частіше за все, офшорні зони – острівні території, невеликі держави чи окремі їх території.

Термін «офшор» (від англ. offshore) має економіко-географічне походження і означає територію, яка знаходиться поза берегом. Поняття «офшорна зона», «офшорна юрисдикція», «офшорний центр» або «офшорна територія» використовуються як синоніми для визначення держави або її частини, в межах якої для компаній-нерезидентів встановлено особливий режим реєстрації та діяльності [3].

*Рис.1. Чинники, що сприяють прихованому відпливу капіталу
Розроблено авторами*

Кембриджський словник визначає офшор як територію з особливим податковим режимом, що дозволяє зареєстрованим на ній компаніям (банкам) заощаджувати кошти. У великому тлумачному словнику сучасної української мови наведено таке визначення: «Офшор – це території, які забезпечують пільговий режим для фінансово-кредитних операцій із закордонними учасниками в іноземній валюті» [8].

Офшорна зона є однією з різновидів вільних економічних зон, що створюють сприятливі валютно-фінансові та фіскальні режими з високим рівнем банківської та комерційної таємниці, лояльним державним регулюванням.

У світі існує більше 60 країн, законодавство яких передбачає податкові пільги для офшорних компаній. До числа найвідоміших відносяться Панама, Гібралтар, Кіпр, Багамські острови, Ірландія, Ліхтенштейн. Найбільш популярні серед міжнародних компаній – Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Британські Віргінські острови (БВО), тощо.

Єдиного списку офшорних зон не існує, кожна держава визначає цей перелік для себе. В Україні перелік офшорних зон встановлено розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про перелік офшорних зон» від 23.02.2011 р. № 143-р [1].

Офшорний бізнес може існувати в таких сферах діяльності, як банківська справа, страхування, торгівля, будівництво, інвестиційна діяльність, лізинг, робота на ринку цінних паперів, транспортні послуги тощо. На територіях офшорних юрисдикцій більшість економічних суб'єктів використовують можливість пом'якшити податковий тягар через: 1) торговельні та бартерні операції за посередництва офшорної фірми; 2) операції з борговими зобов'язаннями; 3) операції з цінними паперами; 4) самофінансування.

У зв'язку із досить частими змінами в законодавстві ряду країн класифікація офшорів досить умовна, проте для загального розуміння природи таких компаній наведемо деякі типи компаній, виходячи з нинішніх реалій.

До першого типу належать країни з відсутністю податків, які не потребують звітності – це Багамські острови, Британські Віргінські острови, Кайманові острови тощо.

До переваг діяльності в таких офшорних зонах відносять: податок на прибуток майже відсутній або не перевищує 1–2%; процедура реєстрації спрощена до мінімуму; кількість валюти, що репатріюється, необмежена; місцеве законодавство лояльне до порушень податкових і митних правил. Негативним моментом ведення справ у даних державах є те, що податкова та митна служба розвинутих західних країн пильніше перевіряє фінансові й комерційні операції офшорних фірм, у зв'язку з чим досить складно отримати кредит у банках і знайти ділових партнерів на Заході.

В офшорних зонах підвищеної респектабельності, таких як Ірландія, Гібралтар, острів Мен та інші, при загальному досить високому рівні податку з прибутку, діє система податкових пільг, які надаються деяким (торговим, фінансовим, холдинговим) компаніям. У цих країнах – сприятливий для іноземців митний і валютний режим. Передбачено податкові пільги щодо репатріації прибутків. Втім, податкові пільги діють лише в обумовлених місцевим законодавством межах, тому для керування офшорною компанією потрібно залучати консультантів-фахівців. Менший рівень конфіденційності та фінансові втрати компенсуються в країнах даної групи вищим престижем у світі.

До третьої групи можна віднести країни, які не можна вважати стандартними офшорними зонами, але які надають зареєстрованим у них компаніям-нерезидентам деякі податкові пільги – це Росія (Калмикія, Алтай), США, Великобританія, Канада тощо.

Офшорні зони можна класифікувати за ступенем надійності, що й було зроблено Форумом фінансової стабільності. До першої групи увійшли: Люксембург, Швейцарія, Дублін та інші, до другої – Андорра, Гібралтар, Монако тощо, до третьої – Беліз, Ліхтенштейн, Кайманові Острови та інші. Під надійною офшорною зоною розуміють зону, в якій відсутня банківська таємниця, розвинуті наглядові органи та відповідне законодавство. Офшори, в яких реєструються українські та російські компанії, належать до третьої, найменш надійної групи, що найбільш закрита для правоохоронних органів ЄС.

Вирішення питання щодо спрощення введення бізнесу в Україні є дуже нагальним. Згідно з даними Світового банку український бізнес у цілому виплачує 135 різних видів податків. Україна належить до десяти країн із найскладнішими податковими системами. Податкове навантаження на економіку в Україні залишилося на рівні 44%, тоді як у країнах Центральної та Східної Європи, які входять до ЄС – 30%. Тому офшорна зона – це один із способів полегшити ведення бізнесу та легально зменшити податкове навантаження для резидентів, а також створити привабливий клімат для інвесторів. За підрахунками різних експертів, в офшорах зосереджено близько 60 % загальної вартості світового капіталу, через них проходить приблизно половина фінансових трансакцій.

Майже всі великі іноземні банки та інвестиційні компанії застосовують офшори для здійснення своїх фінансових операцій. В Україні близько 80% отриманих інвестицій, що надходить через офшорні зони зроблено українцями. Для цього використовуються договори, кредитні лінії, дочірні та спільні підприємства. Іноземні інвестиції також можуть вноситися у вигляді обладнання і технологій як зворотна фінансова допомога. Проаналізуємо прямі інвестиції в Україну (табл. 1).

Всього в Україну надійшло інвестицій з 138 країн. Зауважимо, що найбільша їх кількість протягом 2012-2014рр. надходила з Кіпру. Так, у 2014р. інвестиції з трьох найбільш значущих офшорів – Кіпру, Британських Віргінських островів і Белізу становлять 38,6%.

Таблиця 1 – Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України за 2012-2014рр.

Назва країни	Обсяги прямих інвестицій, млн. дол. США		
	2012	2013	2014
Кіпр	17275,1	19035,9	13710,6
Німеччина	6317,0	6291,8	5720,6

Продовження таблиці 1

Нідерланди	5168,6	5561,5	5111,5
РФ	3785,8	4287,4	2724,3
Австрія	3401,4	3287,4	2526,4
Велика Британія	2556,5	2714,1	2145,5
Віргінські острови	1884,9	2493,5	1997,7
Франція	1765,3	1825,8	1614,7
Швейцарія	1600,1	1325,4	1390,6
Італія	1106,2	1267,8	999,1
США	1015,9	1055,6	862,3
Польща	936,7	991,1	831,2
Беліз	916,4	845,4	642,4
Інші країни	6732,5	7204,1	5639,2
Всього	54462,4	5856,9	45916,0

Джерело: [6]

Порівняльна характеристика офшорних зон подано в таблиці 2.

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика офшорних зон

Показник	Назва офшорної зони		
	Беліз	Британські Віргінські острови	Кіпр
Вартість реєстрації, включаючи перший рік обслуговування, дол. США	1790	1990	2550
Вартість обслуговування, починаючи з другого року, дол. США	1000	880	1100
Мінімальна кількість акціонерів, осіб	1	1	1
Розкриття інформації про бенефіціара	Ні	Ні	Ні
Мінімальний розмір оплачуваного капіталу, дол. США	-	1	-
Мінімальна ставка на прибуток для юридичних осіб, %	0	Відсутня	12,5
Податок на збільшення капіталу, %	Відсутній	Відсутній	0-20
ПДВ, %	12,5	Відсутній	19
Державне мито, дол. США	100	350	Можливе звільнення
Відкритий доступ до звітності	Ні	Ні	Так

Джерело: [7]

З таблиці видно, що найбільш сприятливі умови для відпливу капіталів у Британських Віргінських островів за більшістю показників.

Прямі інвестиції з України здійснено до 48 країн світу, переважна їхня частка спрямована до Кіпру (табл.3).

Таблиця 3 – Прямі інвестиції з України в країни світу за 2012-2014рр.

Назва країни	Обсяги прямих інвестицій, млн. дол. США		
	2012	2013	2014
Кіпр	5811,0	5818,5	5819,0
РФ	292,6	362,4	196,9
Латвія	95,5	98,8	85,0
Польща	52,3	54,3	52,6
Грузія	33,0	42,1	36,4
Казахстан	25,0	25,9	25,8
Віргінські острови	25,8	25,8	24,2
Інші країни	127,4	126,7	117,3
Всього	6462,6	6554,5	6852,2

Джерело: [6]

За останні три роки економіка України пережила стрімкий відтік капіталу в офшорні зони, майже 70 млрд. дол. США щороку. Цієї суми було б достатньо для погашення державного боргу. У першу чергу, бажання інвесторів вивести гроші з України пояснюється неефективною державною політикою.

Бізнес в Україні не відчуває підтримку з боку держави, в кризових умовах податкове навантаження тільки зростає, за цей час закордонні інвестори продали майже всі портфельні інвестиції в Україні. При цьому близько 93% українського капіталу було виведено до Кіпру.

Майже 85% від загального обсягу прямих інвестицій з України на Кіпр було сформовано в результаті здійснення окремими українськими компаніями операцій з реструктуризації своїх активів шляхом передачі материнською компанією акцій інших українських компаній своїм закордонним філіям.

Привабливість цього офшору пояснюється тим, що між Україною і Кіпром вже багато років існує договір про уникнення подвійного оподаткування. Близькість Кіпру та наявність даної угоди роблять країну зручною платформою для інвестування. З іншого боку, Кіпр офіційно є найбільшим інвестором в економіку України. На думку аналітиків, український бізнес найактивніше використовує Кіпр як «тиху податкову гавань».

Юридично Кіпр не вважається офшором, але влада острову встановила вигідну систему оподаткування, щоб не втратити масштабні прибутки.

Привабливість Британських Віргінських островів полягає тому, щоб розмістити акції компанії на Лондонській фондовій біржі, потрібно просто розмістити на них холдингову компанію, яка буде володіти майном української компанії та працюватиме за британським правом, що є важливим для інвесторів. Таким способом використали власники компаній «Авангард» та «Ferrexpo». Вагому частину інвестицій, що надійшли в Україну у 2012 р. становлять, кошти від продажу «Укртелекому», що були виведені за кордон. Офшорних акціонерів має також ПАТ «Миронівський хлібопродукт» [5].

Тобто інвестиції з Кіпру та Віргінських островів, це кошти виведені з бюджету, зароблені на дешевій робочій силі, що не підлягала офіційному працевлаштуванню, несплачені податки та хабарництво.

За даними обласних підрозділів Державної служби статистики, в Україні серед істотних, значиться 20 офшорних юрисдикцій з яких здійснюється інвестування в країну, це: Кіпр, Британські Віргінські острови, Панама, Беліз, Сейшельські острови, Джерсі, Ліхтенштейн, Люксембург, Багамські острови, Сент-Кітс і Невіс, Мальта, Гонконг,

Монако, Сінгапур, Домініка, Сент-Вінсент і Гренадіни, Кайманові острови, Маршаллові острови, Гібралтар, Аруба. Найбільша кількість офшорних зон, що інвестують в Україну, згідно даних обласних управлінь Державної служби статистики, припадає на Одеську область.

Проте, Україна домовилася з Кіпром переглянути двосторонні угоди про оподаткування з метою запобігання виведення капіталу в цю офшорну зону.

Після дуже тривалих переговорів, нарешті, здійснили важливий крок у боротьбі з виведенням капіталів в офшори: домовилися з урядом Кіпру про перегляд ставок в рамках конвенції щодо уникнення подвійного оподаткування з цією країною. Зазначені умови оподаткування відповідають рекомендаціям ОЕСР.

Аналіз світової практики показує, що більший економічний ефект досягається при налагодженому співробітництві економічно розвинутої країни й офшорної юрисдикції.

Висновки. Найближчим часом міжнародному співтовариству доведеться створювати законодавчу базу, яка дозволить контролювати фінансові операції, що набувають глобальних масштабів, з також запобігати можливості використання офшорних зон нерезидентами для ухилення від виконання законів своєї держави. Законодавством має передбачатися застосування жорсткіших заходів щодо моніторингу та контролю офшорного фінансового сектора, запровадження проти країн і компаній спеціальних штрафів і серйозних санкцій (фінансових та економічних – аж до закриття компанії) у випадках порушення встановлених положень і правових норм щодо боротьби з незаконними фінансовими операціями з відмивання грошей і легалізації кримінальних прибутків. Від держав, включених до «чорного списку», слід вимагати проведення масштабних програм реформ правової і контролюючої систем регулювання фінансового сектора. Визначальною для успішного вирішення цього питання буде ефективність співпраці міжнародних фінансових організацій і політичних кіл країн.

Для зменшення впливів капіталу Україні необхідно впровадити наступні заходи: встановлення жорстких вимог до подачі інформації про здійснення електронних переказів; посилити вимогу щодо контролю транзакцій здійснюваних публічними особами, а також оточуючих їх

осіб, включаючи членів сімей, помічників, радників та ін.; посилити перевірку джерел доходів політичних діячів; розширити список злочинів, які використовують для відмивання грошей; посилення вимог щодо виконавчих органів боротьби з відмиванням коштів.

Законодавче закріплення статусу офшорних компаній дасть змогу послабити податковий тиск, що буде позитивним для української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про перелік офшорних зон» від 23.02.2011 р. № 143-р.
2. Частка офшорних інвестицій зросла – [Електронне джерело] – Режим доступу : <http://www.unian.ua/society/844534-chastka-ofshornih-investitsiy-v-ukrajinu-zrosla-mayje-do-40.html>
3. Бозуленко О.К. Роль офшорної фінансової діяльності у світовій фінансовій системі /О.К. Бозуленко // Економіст. – 2010. – №1. – С. 51 – 53.
4. Балбекова О. Огляд можливих юрисдикцій для розміщення та реєстрації холдингової компанії / О. Балбекова // Юридичний радник. – 2009. – № 3. – С. 70-75.
5. Кумок А.Д. Офшорний бізнес. / А.Д.Кумок // Держава та регіони. – 2008. – № 5. – С.41-44.
6. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Офіційний сайт GLS [Електронний ресурс]: – Режим доступу : <https://gsl.org/>
8. Полотенко Д.В. Вільні економічні зони в контексті регулювання економіки / Д.В. Полотенко // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 18–25.